

חיי שרה

1. למה השמיט רש"י ולא הביא את דברי המדרש בענין "דלתות פתוחות לרווחה"? | 2. לאיך גיסא: מנין ב"פשוטו של מקרא" שיצחק ראה ברבקה שלושה ניסים, ולא די לו באחד או בשנים? | 3. מדוע הקדים רש"י את הדלקת הנר (בכניסת שבת) - לפני הכנת העיסה (שזמנה קודם לכן)? | 4. ומה הקשר המיוחד של הכנת העיסה ל"שרה" דוקא?

**"וַיְבָאָהּ יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ"
(כד, סז)**

רש"י

האזהלה שרה אמו - ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר: ונעשית דוגמת שרה אמו; שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל - ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו. בראשית רבה:

ידוע, שענינו של רש"י בפירושו על התורה הוא לבאר "פשוטו של מקרא" דוקא, ואין הוא "ליקוט" של דרשות חז"ל בדרך האגדה כו' (מלבד כאשר זה נדרש להבנת הפשט). וכבר האריכו בספרים ביסוד זה.

ולפי זה יש לעיין באריכות דבריו של רש"י כאן, ובכמה פרטים הנראים כ"דברי אגדה" ממש: כיצד מוכח כל זה מתוך "פשוטו של מקרא"?

ובאמת, שב'גור אריה' הקשה על רש"י, שהביא מדברי המדרש שלושה פרטים בהנהגת שרה ורבקה - א) נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ב) ברכה מצויה בעיסה, ג) ענן קשור על האהל - אך השמיט פרט רביעי:

"בבראשית רבה⁴⁷ אמרו עוד אחד - והוא שאמרו 'כל זמן ששרה היתה חיה היה ביתה פתוח לרווחה'. וארבעה דברים זכרו רז"ל במדרש, ורש"י השמיט אחד וקיצר דבריהם .. כי הם אמרו ארבעה והוא אמר שלושה" (ובעוד מפרשים עסקו בהשמטה זו של רש"י);

אך לכאורה עיקר הקושיא היא לאידך גיסא: אם רש"י בלאו הכי אינו מביא המדרש כצורתו, אלא מקצר בו - מנין לו שלא לקצר עוד יותר?

ותגדל הקושיא, כשמשווים את האריכות ברש"י למה שמצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל על אתר, וכן בספר הזהר⁴⁸, ששם הובא רק הפרט של "נר דלוק"; הרמב"ן בפירושו מזכיר רק "היתה ברכה מצויה בעיסה"; ובמדרש לקח טוב הביא רק הנס ד"ענן קשור". ודוקא רש"י, שדרכו בדרך הפשט, מאריך ומביא את כל שלושת הפרטים!

47. פ"ט, טז.

48. ח"א נ, א. קלג, א.

כל תיבה - נס

ויש לבאר:

רש"י בא לפרש את שלושת התיבות "האהלה שרה אמו" (שאותן העתיק ב"דיבור המתחיל"), שלכאורה מיותרות הן -

כוונת הכתוב היא לספר שיצחק נשא את רבקה לאשה, ואם כן היה לו לומר רק "ויביאה יצחק ויקח את רבקה ותהי לו לאשה"; מה בא ללמדנו בהוספת התיבות "האהלה שרה אמו"!!

על כך מפרש רש"י, שגם לאחר ששמע יצחק מאליעזר על הנסים שהיו לו בדרכו להביא את רבקה⁴⁹, עדיין לא היה בטוח שזו האשה הראויה לו; ורק לאחר שראה נסים גדולים נוספים אז החליט בוודאות שהיא היא, "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה".

והנה, לא אמר הכתוב בפירוש מה הם הנסים הנוספים שראה יצחק - ועל כן למד רש"י, שהיו אלו שלושה נסים המרומזים בשלושת התיבות "האהלה שרה אמו": נס אחד שייך ל"האהלה", נס שני שייך ל"שרה", ונס שלישי שייך ל"אמו", וכדלקמן.

העיסה שייכת לשרה

הנס השייך לתיבת "האהלה" - הוא זה ש"ענן קשור על האהל". וזהו מה שנאמר "האהלה" בה"א הידיעה⁵⁰, כי האהל היה ידוע במיוחד בזכות זה ש"ענן קשור על האהל".

49. כפרש"י פרשתנו כד, סו.

50. וראה במפרשי רש"י כאן שהאריכו.

[ומצינו כעין זה בפרשת וירא⁵¹, בסיפור העקדה, אשר "וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק", ומפרש רש"י: "ראה ענן קשור על ההר" - ויש לפרש, שכיון ונאמר בכתוב "המקום" בה"א הידיעה, הרי מובן שמדובר במקום שידועים אותו כמקום מיוחד, ועל זה מפרש רש"י שהוא על ידי ש"ענן קשור על ההר"].

הנס השייך לתיבת "שרה" - הוא זה ש"ברכה מצויה בעיסה". ויובן בהקדים:

בתחילת פרשת וירא מספר הכתוב אודות ה"הכנסת אורחים" הנפלאה שהיתה אצל אברהם אבינו, דאף שהיה יום השלישי למילתו ובמילא היה חלש וכואב, מכל מקום כשראה "שלשה אנשים" רץ לקראתם ודאג להם לאכילה ושתייה.

והנה, הכתוב מדגיש אשר אברהם בעצמו עשה את הפעולות הנדרשות: "ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער, וימהר לעשות אותו. ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו"⁵². וזה שנתן את הבקר "אל הנער" - ולא השלים לעשותו בעצמו - מפרש רש"י ש"הנער" הוא בנו ישמעאל, וזה שנתן לו אברהם הוא מטעם מיוחד: "לחנכו במצוות".

[וראה בדברי הרמב"ן שם: "וטעם ואל הבקר רץ אברהם, להגיד רוב חשקו בנדיבות, כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמונה עשר ושלוש מאות איש שולף חרב, והוא זקן מאד וחלוש במילתו, הלך הוא בעצמו אל אהל שרה לזרז אותה בעשיית הלחם, ואחרי כן רץ אל מקום הבקר לבקר משם בן בקר רך וטוב לעשות לאורחיו, ולא עשה כל זה על ידי אחד ממשרתיו העומדים לפניו"].

אמנם יוצא מן הכלל הוא הכנת הלחם - שאת זה השאיר אברהם לשרה דוקא: "וימהר אברהם האהלה אל שרה, ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות"⁵³. ומזה שלא פירש רש"י טעם מיוחד על זה - מובן שכן הוא בפשיטות, שהכנת הלחם שייכת דוקא לשרה (ולא לאברהם).

51. כב, ד.

52. יח, ז-ח.

53. יח, ו. וזהו הטעם שלבסוף לא הביא להם לחם - "לפי שפירסה שרה נדה .. ונטמאת העיסה", כדברי רש"י יח, ח. ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות ח"ה ע' 193.

ומעתה מובן, שהענין המיוחד שעליו היתה מופקדת שרה דוקא הוא הכנת העיסה; וזהו איפוא הנס השייך במיוחד ל"שרה" - זה ש"ברכה מצויה בעיסה".

והנס השייך לתיבת "אמו" - הוא "נר דלוק מערב שבת לערב שבת". וכמו שיודע אפילו תלמיד צעיר ("בן חמש למקרא"), אשר הדבר המיוחד שאותו מקפידה לעשות האם בעצמה (ולא האב בעל הבית, וגם לא משרתת וכיוצא בזה) הוא הדלקת נר שבת.

למה הפך רש"י הסדר?

אמנם לדרכנו מתעוררת קושיא פשוטה - על הסדר בדברי רש"י:

לפי מה שנתבאר, הרי שלושת הנסים נלמדים הם משלושת התיבות "האהלה שרה אמו" - תיבת "האהלה" מלמדת על "ענן קשור", תיבת "שרה" מלמדת על "ברכה בעיסה", ותיבת "אמו" על "נר דלוק";

אמנם רש"י הביא הנסים בסדר הפוך: הקדים "נר דלוק", לאחריו "ברכה בעיסה", ואילו את "ענן קשור" הביא אחרון!

ובאמת שהסדר ברש"י קשה בלאו-הכי, מצד סדר הזמנים: בפשטות, מיד כאשר נכנסה רבקה אל האהל - בא "ענן"; לאחר מכן, כשהתעסקה בעיסה - ראו שיש "ברכה בעיסה"; ורק לאחר שעבר שבוע שלם - אז נוכחו לראות ש"נר דלוק מערב שבת לערב שבת". למה איפוא נקט רש"י בסדר הפוך?

ויש לומר:

המכוון בסיפור זה שהוא שעל ידי הנסים המיוחדים שהיו בבוא רבקה נוכח יצחק לראות בצדקותה של רבקה, שהיא בדוגמת שרה אמו.

וכיון שבצדקותה של רבקה עסקינן, הקדים רש"י את הנס של "נר דלוק מערב שבת לערב שבת" שהוא מורה על מעלת פעולת המצוה של רבקה - שדומה בזה לשרה;

המשיך בהנס ד"ברכה מצויה בעיסה", ששייך למעשה ידיה (סתם) - שגם בזה דומה לשרה;

וסיים בהנס ד"ענן קשור על האהל" שאינו מסובב ישר ממעשה ידיה של רבקה (ושרה), ובמילא אין הוא מוכיח כל כך כהנסים שלפניו.

✎ לשלימות הענין, ראה בקובץ 'עומק הפשט' המקורי ✎

שם נתבאר: למה נס זה שהנר דולק "מערב שבת לערב שבת", מצינו דוקא בנר של שרה ורבקה - ולא בנר של אברהם (ויצחק)? ועוד פרטים ודיוקים בכל 'דיבור' זה של רש"י.

לְעֵילֹי נִשְׁמַת

הַמְנוּחַ ר' אַבְרָהָם

ב"ר יַעֲקֹב וְזוֹהַרָה ע"ה

בֶּן-זִקֵּן

נִלְבַּע כ"ג סִיוֵן תַּשְׁפ"ב

תַּנְצַב"ה